

Utbildningsdepartementet
Maria Wästfelt
103 33 Stockholm

Remissyttrande
Unik kunskap genom registerforskning
SOU 2014:45

Sammanfattning:

Journalistförbundet avstyrker utredningens förslag om absolut sekretess för all form av forskningsverksamhet. Det är en kraftigt höjd sekretessnivå som vi anser för långtgående och att det bör utredas om det är nödvändigt med en så stark sekretess för all form av forskning.

Vi avstyrker vidare förslaget att tystnadsplikt ska omfatta uppgifter vid utredning av oredlighet i forskning.

Sammantaget har inte utredningen på ett tillfredsställande sätt utrett den svåra avvägningen mellan å ena sidan intresset av allmänhetens insyn i registerforskning och å den andra sidan intresset av att skydda identiteten för de personer som omfattas av forskningen.

Detta bör därför utredas ytterligare.

Principiella synpunkter

Utredningen föreslår i 24:1 OSL dels en generell sekretessregel för all forskningsverksamhet, dels att sekretessen är absolut, den strängaste formen av sekretess. Hittills har skyddet för personliga uppgifter vid forskning reglerats med sekretessrekvisit. Utredningens förslag är därmed ett principgenombrott.

Journalistförbundet inser vikten av att skydda den personliga integriteten vid forskning eftersom den kan gälla mycket känsliga personuppgifter. Vi håller också med om att forskning är viktig och måste kunna bedrivas med stort förtroende gentemot dem som deltar.

Samtidigt innebär lagförslaget en hög sekretessnivå för all form av forskningsverksamhet. Är det nödvändigt? Är all forskning lika känslig när det gäller personliga förhållanden? Journalistförbundet anser att dessa frågor inte fått ett tillfredsställande svar i utredningen. Vi förordar därför att dessa och liknande frågor utreds vidare.

Tystnadsplikt

Utredningen föreslår att tystnadsplikt ska ha företräde före rätten att meddela och offentliggöra uppgifter (meddelarfriheten) för hela 24:1 OSL.

Det innebär tystnadsplikt för uppgifter som rör enskilds personliga eller ekonomiska förhållanden och som kan hänföras till den enskilde.

Men tystnadsplikten föreslås även gälla uppgifter som behövs för att utreda oredlighet i forskning.

Vi anser att den föreslagna tystnadsplikten är för omfattande.

Som nämnts ovan måste den personliga integriteten skyddas.

Men minst lika viktigt är att allmänheten har förtroende för att forskningen utförs på ett seriöst sätt. Allmänheten har rätt att få ta del av hur verksamheten bedrivs, att forskningsfusk upptäcks, att forskningen bedrivs så etiskt som det är möjligt och att finansieringen av forskningen redovisas öppet

Meddelarfriheten kan ses som ett slags säkerhetsventil. Lagstiftaren har insett att även om det finns fog för att en myndighet vill sekretessbelägga själva handlingen som sådan, finns det samtidigt situationer där allmänheten har rätt att ta del av innehållet i det i sig hemliga dokumentet. Därav rätten – och inte skyldigheten – för en enskild befattningshavare att ”läcka” information ägnad för offentliggörande.

Verksamheten ska alltså kunna granskas. Ett sådant sätt är möjligheten att utnyttja rätten att lämna och offentliggöra uppgifter. Att då, som utredningen föreslår, omöjliggöra detta genom att införa tystnadsplikt för uppgifter vid granskning av oredlig forskning, finner vi inkonsekvent. Tanken är ju att verksamheten ska kunna granskas.

Vi avstyrker därför förslaget att tystnadsplikt ska äga företräde framför meddelarfriheten när det gäller andra meningarna i 24:1 OSL.

Vi förordar ytterligare utredning angående tystnadsplikt angående första meningen i samma paragraf, då vi som nämnts ovan ifrågasätter om en absolut sekretess angående all forskningsverksamhet verkligen är nödvändig.

Journalistförbundet vill tillägga att vi har yttrat oss tidigare i liknande frågor, senast på lagrådsremissen "Register för viss forskning" från 2013.

Där avstyrkte vi förslaget att låta tystnadsplikt äga företräde före meddelarfriheten. Vi har således samma uppfattning angående den nu aktuella utredningen.

Granskning av forskning

Som vi läser utredningens specialmotivering i kapitel 9.3.10 på sid 412 i utredningen ska granskning av oredlighet i forskning begränsas till myndigheter som redan bedriver forskning eller till högskolor/universitet som får ett direkt utredningsuppdrag. Vi förutsätter i detta sammanhang att samma möjligheter till granskning tillkommer etikprövningsnämnden, även om det inte exakt framgår av författningstexten.

Journalistförbundet kan dock inte acceptera denna begränsning som innebär att granskningen ska hållas inom myndighetsfären. Envar ska kunna ta reda på om forskningen sker på ett tillfredsställande sätt eftersom den kan innebära mycket stora konsekvenser för allmänheten.

Exempelvis har vi under de senaste åren sett flera fall där forskare inte till fullo har redovisat sina drivkrafter eller inte varit helt ärliga kring sitt forskningsurval och sina resultat. Det har också förekommit forskning som inte har kunnat granskas på grund av bristande dokumentation.

Mindre seriösa forskare kan fortsätta sin egen verksamhet - bekostad av allmänna medel - och detta arbete ger ringar på vattnet och riskerar att styra andra forskares arbete i fel riktning. En sådan forskare kan dessutom sätta andra människors liv i fara. I kölvattnen på en bristfällig studie som kopplade ADHD hos barn till ett vaccin lät exempelvis tusentals människor bli att vaccinera sina barn.

Det är naturligtvis viktigt att seriös forskning kan upptäckas eftersom den minskar allmänhetens förtroende för forskning i allmänhet.

Utredningen föreslår som nämnts omvänt skaderekvisit vid granskning av forskning.

Men för att en seriös granskning ska kunna genomföras kräver det att den som granskar får tillgång till samma grunddata som den ursprungliga forskaren förfogat över. Ett vanligt sätt inom forskarvärlden är att upprepa studier för att kontrollera resultatens tillförlitlighet. Det omöjliggörs om utlämnande myndighet finner att vissa uppgifter inte kan lämnas ut. Då saknas relevans i jämförelsen.

Samtidigt inser Journalistförbundet att den personliga integriteten för de personer som ingår i forskningsstudien måste kunna skyddas även vid granskningar.

Vi förordar därför att det utreds ytterligare hur granskningsverksamhet av forskning ska kunna genomföras på ett sätt som skyddar den personliga integriteten och som samtidigt tillgodoser allmänhetens intresse att få insyn i hur forskningen går till.

Med vänlig hälsning
SVENSKA JOURNALISTFÖRBUNDET

A handwritten signature in black ink, consisting of a stylized 'J' and 'N' followed by a horizontal line.

Jonas Nordling
Förbundsordförande